

B i d r a g
til
Skoletugtens Historie i de ældre Tider

i Særdeleshed med Hensyn til de Viborgske Skolelove
fra Aarene 1575 og 1604.

Ved

H. H. Blache.

En af de mørkeste Skyggesider ved det lærde Skolevæsen, ikke blot hos os og i de to andre nordiske Riger, men ogsaa i Tydskland, og formodentlig overalt, hvor lærde Skoler vare oprettede, var den over al Maade strenge og grusomme Disciplin, som Disciplene der vare underkastede. Dette Uvæsen var vel omtrent saa gammelt, som Skolerne selv, og gik fra Kloster- og Kannikeskolerne i Arv til de efter Reformationen ny oprettede, der saavel i dette Punkt, som i andre Henseender, gennem de følgende Aarhundreder, endog langt ned mod vor Tid, for en stor Deel bevarede det gamle Præg. Vel spore vi i de forskjellige sildigere Lovgivninger efterhaanden en gradviis Formildelse i Skoletugten, men det gik dog hermed meget langsomt, og Overbeviisningen om, at Ungdommen kun ved meget strenge og hyppig anvendte legemlige Straffe kunde holdes i Ave og bringes til med Flid at dyrke Videnskaberne, var saa indgroet, at selv det 18de Aarhundredes Skoleanordninger, ihvorvel de i mange Maader vise sig gennemtrængte af en

mildere Aand, dog bære Vidne om, at Lovgiverne endnu ikke ganske havde kunnet løsrive sig fra de gamle Traditioner.

Det var dog hverken i tidligere eller sildigere Tider saameget de almindelige Anordninger, som skulde gjælde for alle Skoler, der i Særdeleshed hjemlede den strenge Skoletugt, som de specielle Skolelove, der paa de fleste Steder bleve givne af enhver Skoles nærmeste Foresatte, Biskopperne, Domcapitlerne og Rectorerne. I de almindelige Love sporer man allerede i Reformationstiden en Tendents til at formilde Skoletugten. Saaledes f. Ex. naar ved Nationalsynoden i Antvortskov 1546 de Lærere, der uden Maadehold straffede deres Disciple, truedes med Afsættelse fra deres Embeder, og Brugen af det Straffeinstrument, der kaldtes Ferlen (*ferula*) forbydes — rigtignok med den Indskrænkning, at det vel endnu kunde anvendes, naar ryggesløse Companer (*ribaldi*) satte sig op mod Rector eller Underlærerne — medens der i Almindelighed henvises til Brugen af Riset. Siden blev Ferlen aldeles afskaffet, og ved flere Anordninger Anvendelsen af Riset indskrænket; men dette vedblev dog i flere Skoler at haandhæve sin Plads som et kraftigt og nødvendigt Opdragelsesmiddel endog lige ned til Slutningen af det 18de Aarhundrede.

Af specielle Skolelove fra den ældre Tid have vi endnu en Deel tilbage, der paa forskjellige Steder ere aftrykte, og af hvilke Nyerup i sin Skolehistorie har meddeelt Uddrag. Vi have saaledes Love for Viborg Skole fra 1575 og 1604; for Kjøbenhavns Skole fra 1573, for Ribe Skole fra 1569 (i Terpagers *Inscriptiones Ripens.*), for Herlufsholms Skole fra 1665; for Sorø Skole fra 1585, for Odense Skole fra 1578 (meddelte af Professor Henrichsen i Program for 1859), for Roeskilde Skole fra 1570. For Aarhus Skole

har man, saavidt vides, ingen ældre, end de, der i Aaret 1733 af Biskop Oksen bleve givne, og som findes aftrykte hos Tauber i hans *Hist. schol. cath. Arhus.* Disse specielle Skolelove have mange Træk tilfælles, medens de dog i andre Henseender ere noget forskellige, og man kan paa dem, som Nyerup siger om Fundatserne for de under Christian den 4de oprettede Gymnasier, passende anvende Digterens Ord om Doriderne:

*Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.*

I Henseende til Disciplinen vare nogle strengere, andre mildere. I flere af dem nævnes Mulkt som Straf for mindre Forseelser, medens der for de større skulde anvendes streng legemlig Tugtelse, eller endog begge Dele tilsammen. I de Skoler, hvor et vist Antal af Disciple nøde fri Bispisning, afsonedes nogle Forseelser med Fasten. I nogle Love trues der med Arrest i Skolens Fængsel, endog paa Vand og Brød i flere Dage¹⁾.

Det ældste Vidnesbyrd om den barbariske Disciplin i Kloster- og Kannikeskolerne hos os, finde vi hos den i Reformationstiden mærkelige, og i flere Maader høitfortjente Mand Christiern Pedersen i hans Bog «Om Børn at holde til Skole og at skikke gode Skolemestre til dem. Antwerpen 1531». Denne Mand, der som Catholik var For-

¹⁾ Ogsaa fra vort Naboland Sverrig have vi en interessant Skildring af Skoletugten i de ældre Tider, meddeelt af Sam. Ödmann i det efter hans Død udgivne Skrift: Hågkomster från Hembygden och Skolan, hvoraf det mellemste Stykke har Overskriften: Om Disciplinen ock Lefnadssättet vid Vexjö Skola ock Gymnasium intill 1780 talet. Denne Straffelov er især mærkelig ved den forargelige, man kunde fast sige, gudsbespottelige Høitidelighed (Psalmesang og Messen af Bønner og Herrens Velsignelse) hvormed Executionerne indlededes, som ogsaa derved, at den har kunnet gjælde til det angivne Aar.

fatter til Jertegnspostillen, men siden yndede og befordrede Reformationen, var født omtrent 1480, havde gaaet i Skolen i Roeskilde, og kjendte saaledes af egen sørgeelig Erfaring den daværende Tilstand. Af det Sted i hans Bog, der handler om den slette Underviisning og grusomme Disciplin i de ældre Skoler, er et Uddrag meddelt i Videnskabernes Selskabs Skrifter 1 B. S. 50—51, hvorved dog nogle enkelte ikke uvigtige Punkter ere forbigaaede; og da Christiern Pedersen paa dette Sted ikke blot giver os et klart Indblik i hine Tiders elendige Skoleliv, men tillige viser, at man i Reformationstiden, i det Mindste paa nogle Steder, har faaet Øinene op for de gamle Misbrug, og bestræbt sig for at indføre en bedre Underviisning og en mildere Skoletugt, vil jeg her, efter Originalen selv, i Christiern Pedersens Skrifter, udgivne ved C. I. Brandt, 4de Bind, Kjøbenh. 1854, levere et sammentrængt Uddrag af bemeldte Sted¹⁾.

«Gud har», siger han, «givet sin Naade til, at Børn og unge Mennesker nu kunne lære med Leg og Lyst allehaande Viisdom, Kunst og Tungemaal foruden den ubarmhjertige Hudstrygelse og Slag af Ferler og store Bøddelriis, som man pleiede før at bruge i vore danske, norske og svenske Skoler, med hvilke skammelige og umenneskelige Slag og Hug de umilde Skolemestre fordrevede mange gode Peblinge og Degne fra Skoler og god Lærdom. De forkuede ogsaa mange derved saaledes, at de sad saa redde som en Hare for Hunde, og kunde ikke komme ihu, hvad der sagdes og læstes for dem. De sattes til Skolerne, for

¹⁾ Dette Skrift er egentlig en fri, efter danske Forhold lempet Omarbeidelse af Luthers Skrift: An die Rathsheren aller Städte deutschen Landes, dasz sie christliche Schulen aufrichten und halten sollen. 1524. (Brandts Udg. Anmærkn. S. 600).

at de skulde med Lempe Lyst og Glæde undervise de Unge, og ikke for at de skulde gjøre Bødler af sig selv. Naar Nogen straffede (dadlede) dem derfor, og spurgte, hvi de vare saa umilde mod deres Disciple, svarede de: Jeg har selv saa kjøbt min Lærdom og Viisdom, og jeg vil ogsaa saa sælge hannem igjen. De fattige Børn lærte en føie Ting af dem i 15 til 16 Aar med saamegen daglig Angst og Hudstrygelse. De kunne nu lære meget mere og bedre Lærdom udi 3 eller 4 Aar med Lyst og god Underviisning. Lærerne, siger han, lode sig heller ikke nøie med selv at udøve saadan Grusomhed, men gjorde ogsaa deres Disciple deelagtige deri, i det de tvang dem til, naar Nogen havde forseet sig, hver især at give ham et Slag med Riset, og den der ikke slog saa haardt, som de vilde, maatte selv lide samme Straf. Det var ikke godt, vedbliver han, at holde saadanne Skoler, som hertildags været haver, at en Dreng maatte gaae 15 til 20 Aar til Skole, og under daglig Hudstrygelse dog tilsidst saagodtsom Intet havde lært, og hvor han kom blandt gode Klerke, da kunde han dog ikke tale et Ord ret Latine. Det er nu en anden Verden, og gaaer nu anderledes til, særdeles udi Malmø og Kjøbenhavn og i Jylland, som jeg haver spurgt, at de nu begynde at lære Børn og unge Folk gode Lærdomme baade i Skoler og Studium¹⁾»

Det er ikke usandsynligt, at den gode Christiern Pedersen, med sin brændende Iver for Skolevæsenets Reform, har gjort sig en altfor høi Forestilling om den Forandring til det Bedre, der til hans Tid havde viist sig i nogle af Landets Skoler, hvortil han saameget lettere kunde

¹⁾ Ved Studium forstodes til den Tid, i Modsætning til Skolen, en høiere Dannelsesanstalt, som et Gymnasium eller et Universitet.

forledes, da han netop i det Tidsrum, da han skrev sin Bog, som en tro Tilhænger af Christian den 2^{den}, fra 1525 til 1531 levede udenfor Landet, og saaledes ikke derom kunde domme af egen Erfaring. En saadan «anden og ny Verden» lod sig da heller ikke som ved et Trylleslag fremkalde. Imidlertid kunne vi dog ikke omtvivle, at der paa de af ham nævnte Steder har været gjort et Forsøg paa at fremkalde en bedre Tilstand i Skolen, hvilket dog vel mere har været en Virkning af enkelte Bestyreres Personlighed, end af nogen almindelig udbredt Erkjendelse af Sagens Nødvendighed. Christian d. 2^{dens} Bestræbelser i denne Retning kunne vel hos Mange have havt en vækkende Indflydelse; men da hans Anordning om de latinske Skoler, hvori Christjern Pedersen udentvivl har havt betydelig Deel, formedelst hans Fordrivelse, aldrig fik Lovskraft, kan dens Virksomhed vel heller ikke have været betydelig. Har derfor paa hin Tid enkelte Mænd, i Erkjendelsen af Skolernes elendige Tilstand, forsøgt at raade Bod paa de værste Misbrug, og især paa at indføre en mildere Skoletugt, saa har dog deres Tal neppe været stort, og de af dem indførte Forbedringer have heller ikke været af lang Varighed, da man allerede omtrent 30 Aar efter Reformationen finder det gamle Barbari autoriseret ved flere Skolelove.

At Kjøbenhavns Skole nævnes mellem dem, i hvilke en forbedret Underviisning og en mildere Skoletugt allerede dengang var indført, kan ikke forundre os, da de ved Luthers Reformation vakte friere Ideer her vare meget udbredte og Kongen selv, understøttet af dygtige Mænd, med Iver tog sig af Sagen. Hvem der til den Tid var Skolens Rector vides ikke, og det kan vel neppe have været den

Petrus Andreae, der af A. Thura nævnes som Rector 1546, og som siden blev Lector i Opslo.

Ved Skolen i Malmø har Chr. Pedersen vel især tænkt paa det Gymnasium, som af Frederik d. 1ste der blev stiftet, og hvorved flere af Reformationens Venner, som Frantz Wormordsen, Claus Mortensen Tøndebinder, Olaus Chrysostomus og Andre virkede som Lærere. Dette Gymnasium, der allerede 1537 blev nedlagt, var meget berømt for sine duelige Lærere og nød stor Tillid. (Rietz Skaanske Skolehistorie S. 57 og 330.) Som bekjendt var Reformationen allerede 1529 fuldstændig indført i Malmø.

Hvilke Skoler i Jylland Chr. Pedersen med den ovenanførte Yttring har havt i Tanker, kunne vi vel nu ikke med Sikkerhed afgjøre; dog er det ikke usandsynligt, at han herved kan have tænkt paa Aarhus Skole, som ved Reformationstiden havde til Rector den berømte Morten Borup, der roses for sin gode Underviisning, Humanitet og milde Behandling af Disciplene, hvis Lege og Fornøielser han endog ledede og selv tog Deel i. Vel var Borup, da Christjern Pedersen skrev sin Bog, allerede død — han døde 1526 som Sognepræst til Domkirken i Aarhus og Medlem af Domkapitlet, hvilke Embeder han dog kun i faa Aar havde forestaaet; — men vi kunne dog formode, at den af ham i Skolen indførte Aand endnu i en Deel Aar der har vedligeholdt sig, og det saameget mere, som han ogsaa i sine sidste Stillinger havde havt Deel i dens Bestyrelse. Det er heller ikke usandsynligt, at Christjern Pedersen kan have tænkt paa Viborg Skole, hvor Jørgen Jensen Sadolin, en Discipel af Morten Borup, 1526 blev Rector, og hvis ældste Lovgivning røber en agtværdig Bestræbelse for, saameget dengang muligt, at undgaae de haarde legemlige Straffe. Forøvrigt see vi ogsaa

af det anførte Stykke, at den barbariske Straf, der siden kaldtes «at staae Skoleret» eller at løse Trøien — *nudato tergo virgis caedi* — og som endnu i vore Skoler anvendtes til langt ned mod Slutningen af det 18de Aarhundrede, ikke er en sildigere Opfindelse, men at den allerede, og det i dens værste Form, har fundet Sted i Kloster- og Kannike-skolerne.

Mellem de specielle Skolelove fra den ældste Tid, vi endnu have tilbage, høre uden Tvivl de viborgensiske af 1575 og 1604 til de mærkeligste. Begge Lovgivninger bære i mange Maader deres Tidsalders Præg; men den førstnævnte var dog i Sammenligning, saavel med den sidste, som med de til samme Tid ved andre Skoler gjældende Love, særdeles mild, og truer sjelden med legemlige Straffe. Den sidstnævnte derimod udmærker sig ikke blot ved umaadelig Strenghed, men røber tillige de meest forvirrede Begreber om Retfærdighed. De findes begge samlede i eet Haandskrift, der opbevares i Universitetsbibliotheket, ved hvis Bestyrers Godhed jeg har været saa heldig, at kunne gjøre mig nøiere bekendt med samme. Nyerup har i sin Skolehistorie S. 58 og 142 meddeelt Uddrag af begge Lovgivninger; men da disse Uddrag, efter hans Plan og Arbeidets Omfang, maatte være mindre udførlige, og saaledes flere characteristiske Bestemmelser ere forbigaaede, medens ogsaa hist og her Adskilligt befindes mindre rigtigt opfattet, har jeg troet, at det ikke vilde være overflødig, paa disse Blade at levere et fuldstændigere Uddrag af disse mærkelige, og, som jeg troer, i sit Slags enestaaende Skolelove. Begge Lovgivninger, saaledes som vi endnu have dem, udgjøre i Grunden kun eet Heelt, i det, som ogsaa af Nyerup er bemærket, Lovene af 1604 egentlig kun ere en Udvidelse og Skjærpelse af de fra 1575, til hvilke der

i de sildigere ofte henvises. Da sammenhørende Lovbestemmelser ikke sjelden findes adspredte paa Steder, hvor de ikke have hjemme, har jeg troet ikke overalt at burde følge Haandskriftets Orden.

Haandskriftet er ikke aldeles fuldstændigt, i det paa 3 Steder i Alt 5 Blade ere aldeles udrevne¹⁾, men skjønt saaledes, især paa det ene Sted, adskillige mærkelige Bestemmelser kunne være tabte, er det Tilbageblevne dog af et saadant Omfang (det indeholder i Alt 52 Blade i Quart), at man deraf kan gjøre sig en temmelig fuldstændig Forestilling om det Hele. Skriften synes at vidne om den angivne Tidsalder, og kan ikke være synderligt yngre end 1604, da en Jørgen Jørgensen (Georgius Georgii) 1610 som Eier har skrevet sit Navn paa Titelbladet. Den er i det Hele meget tydelig men har dog hist og her adskillige Skrivefeil.

Paa det forreste Blad læses følgende Titel:

*Leges scholasticæ Vibergenses*²⁾.

Thord Degns Loffbog ovfverseet og forbedret.

Den danske Titel kan, da den ikke svarer til Haandskriftets Indhold, ikke have været den oprindelige, der egentlig maatte have været: Viborg Skolelove, overseete og forbedrede af Thord Degn. Næstefter følger Titelen paa første Deel, der lyder saaledes:

Harmonia de ratione cum discendi tum vivendi præscripta Eleemosynariis regiis in schola Vibergensi et ab universo Consistorio approbata circiter annum 1575.

¹⁾ Disse Blade manglede allerede 1804, da Nyerup udgav sin Skolehistorie.

²⁾ Viborgs ældste Navn skal have været Viberg eller Vibjerg, af det islandske «vi» hellig, indviet, altsaa det hellige Bjerg, et Navn, der synes at være ældre end Christendommens Indførelse. Forøvrigt benævnes Byen i Documenter fra Reformationstiden ogsaa Viburg, Viburgh eller Viborrig.

Denne Titel er uidentvill ægte, endskjønt det er paa-faldende, at man i Aaret 1604 ikke med Bestemthed har kunnet angive Aarstallet. 1575 maa dog være det rette, thi næst efter Titelen meddeles paa Haandskriftets første Side følgende Underretning:

Anno 1574 2da die Februarii serenissimus et illustrissimus Rex Fredericus secundus singulari pietate, religionis amore et magnificentissima liberalitate viginti lastas frumenti in perpetuam triginta scholasticorum sustentationem contribuit. Cujus religiosissimo voto ut respondeat horum scholasticorum tota vita, has sibi leges cum discendi, tum vivendi, præscriptas habento. Lovene maa altsaa antages at være givne Aaret efter Modtagelsen af denne kongelige Gave. (Gavebrevet er aftrykt i Hofmanns Fundatser 3 Deel S. 311—15.)

Denne *Harmonia* fra 1575 kan dog ikke have været den ældste Skolelov, Viborg Skole har havt. Dette fremgaaer tydeligt af en Erklæring, der af den sildigere Lovgiver Thord Degn er tilføiet, hvori han indrømmer de gamle Love, der vare givne af Mag. Chilian — *articuli veteris tabulæ per Mag. Chilianum conscriptæ* — en vis Gyldighed, forsaavidt de ikke kom i Strid med de nye, han selv havde givet. Denne Mag. Chilian eller Kjeld kan ikke have været nogen Anden end Mag. Kjeld Juel, der først var Rector i Viborg, derpaa blev Lector i Theologien og 1549 Biskop i Viborg Stift, i hvilket Embede han døde 1571. Han maa altsaa, enten som Rector eller som Biskop, have givet Skolen Love, hvilke dog under hans Eftermand, Biskop Peder Thøgersen Løvenbalk (1571—1595) i Anledning af den ommeldte kongelige Gave, ere blevne reviderede og bragte i Overeensstemmelse med de nye Forskrifter, som Optagelsen af de frie Kostgjængere gjorde

nødvendige. Sandsynligviis har da denne Sammensmeltning af ældre og nyere Love givet Anledning til Benævnelsen «*Harmonia*».

Som ovenfor bemærket, kunne disse ældre Skolelove i det Hele ikke dadles for overdreven Strenghed. De fleste Forseelser afsonedes med Mulkt og Udelukkelse fra Maaltiderne, og kun for grovere Laster og Forseelser truede de Disciplene med haardere Straffe, og endelig, hvis ingen Forbedring paafulgte, med Forviisning fra Skolen. Bevøvelsen af Maaltidet var, i flere Tilfælde, en naturlig og ikke ubillig Straf, da det jo dog laae nær, at den, der uden gyldig Grund udeblev fra Underviisningen, ogsaa burde udelukkes fra Maaltidet. Imidlertid seer man let, at disse Straffebestemmelser ogsaa maae have haft deres mislige Sider, og ofte forfeilet deres Øiemed, hvilket vel ogsaa gav Anledning til, at man, efter en Deel Aars Erfaring, ansaae sig for nødt til at tage strengere Forholdsregler.

Harmoniens vigtigste og mærkeligste Forskrifter vare følgende:

De Disciple, der nøde Godt af den kongelige Gave, skulde med Flid dyrke Videnskaberne i Almindelighed, men især lægge Vind paa Evangeliets sunde Lærdom, og føre en sædelig Vandel. Ved deres Optagelse mellem de frie Kostgjængere skulde de, efter en foreskrevne Formular, aflægge Eed paa, at de ubrødeligen vilde følge Lovene.

Den fri Kost kunde en Discipel nyde i 6 Aar. Imidlertid skulde han gjøre sig fortrolig med Reglerne for Veltalenheden og hertil føie Begyndelsesgrundene i Musik og Arithmetik. Ogsaa skulde de saavel for Materiens som for Sprogets Skyld studere ikke blot latinske Forfattere, som Cicero, Terentius og Virgilius, men ogsaa nogle græske.

De skulde med Andagt høre Prædiken, og skriftlig

optegne ikke blot de Forelæsninger, der holdtes af Domcapitlets Lector theologiæ — *quæ dictantur in sacris lectionibus* — men ogsaa i Kirken Prædikernes Indhold. Den, der forsømte nogen af Delene, mulkteredes med 1 β . Den der udeblev fra Chorsangene i Kirken, straffedes med Tabet af et Maaltid.

For Udeblivelse fra Skolen en heel Dag var Mulkten 2 β (1 *sestertius*), for en enkelt Time 1 Hvid. Den, der ikke mødte i Skolen om Formiddagen, fik desuden ingen Middagsmad, og den, der udeblev om Eftermiddagen, ingen Aftensmad. I deres Sted traadte da Expectanter, hvoraf et vist Antal hver Dag kunde være tilstede.

Den øverste af Hørerne (*Quintanus*) skulde være Provst (*Præpositus*) og ved Maaltiderne drage Omsorg for, at Alt gik ordentligt og sømmeligt til. Ham skulde ikke blot Disciplene, men ogsaa de øvrige Lærere vise Lydighed. Dersom Nogen ved Trudsler, Skjeldsord eller med Vaaben vovede at trodse hans Autoritet, skulde han straffes med Riis og betale en Mulkt af 16 Skilling (*didrachma*) eller, hvis han ikke aflagde sin Gjenstridighed, aldeles udelukkes fra Bordet. (Denne, förholdsviis strenge Straf, kan da kun have været anvendt paa Disciplene.) Var der nogen Feil ved Mad eller Drikke, skulde Disciplene klage til Provsten, og hvis denne ikke vilde tage sig deraf, til Biskoppen og Capitelsherrerne, paa det at, som det hedder, «Sagen kunde forhandles med ordentlige Dommere og ikke med gamle Kjærlinger, og misundelige Medbeilere — *ut cum censoribus, non cum aniculis et invidis nostris æmulis res agatur*. At reise en saadan Klage, var imidlertid en betænkelig Sag, da den, som hermed forsaae sig, efter Biskoppens og Consistoriums Dom, skulde straffes haardt, og, hvis han gjentog sin Forseelse, udelukkes fra Bordet. (Hvilke

de gamle Kjærlinger og misundelige Medbeilere have været, er ikke let at gjette, med mindre man derved skal tænke paa Spiseverter eller Vertinder, der ved Indførelsen af den frie Bespiisning i Skolen havde lidt Skaar i deres Næringsvei, og derfor muligt have sat Ondt i Disciplene.)

Der skulde altid tales Latin, og den, der talte Dansk, skulde bøde derfor med 2 Hvide.

Middagsmaaltidet skulde holdes Kl. 10, Aftensmaaltidet Kl. 5. Ved begge Maaltider skulde Disciplene skifteviis oplæse et Capittel af Bibelen, om Middagen af det gamle, om Aftenen af det nye Testamente. Desforuden skulde der ved hvert Maaltid fremsiges Noget, f. Ex. theologiske Definitioner, Sententser eller andet Saadant, som af Rector eller Præpositus blev Disciplene foresat. Forsømmelsen heraf kostede 2 Hvide. Men desforuden skulde hver Søndagmiddag en af Kostgjængerne efter Maaltidet oplæse en omhyggelig udarbejdet Tale, enten i bunden eller ubunden Stil. Den, der forsømte dette, skulde betale 4 β (*dimidium denarium*) og den, der gik ud, før Oplæsningen var endt, 1 β .

De skulde skiftes til at læse til- og frabords, enten paa Latin eller Græsk. Efter Maaltidet skulde læses: *Gratias agimus tibi Domine etc.* og derefter en lang Bøn, hvis Begyndelse var: *Omnipotens, æterne, vive, verissime deus!* Denne Bøn, der til Slutning fuldstændigt anføres, indeholder Taksigelse for alle de af Gud modtagne Velgjerninger og Begjæring om, at han fremdeles vilde beskyrme Staten og Kirken. Der bedes, at han vilde tilbage-drive Djævelens og onde Menneskers rasende Paafund saavel som Tyrkernes, Moskoviternes og alle barbariske Folkefærds Vold og Grumhed — *Reprime furores diaboli et malorum hominum! reprime potentiam, sævitiam et imma-*

nitatem, Turcarum, Moscovitarum et omnium barbararum gentium, minitantium exitium et interitum sancto nomini tuo, et molientium infinitam vastitatem. — Endelig bedes der for Kongen og Dronningen, for hele Kongehuset, for Cantsleren, Rigsraadet, Biskoppen, Domcapitlet, Stiftets Præster, Byens Magistrat og Skolen.

Ved Bordet skulde Samtalerne være anstændige, nyttige og behagelige. Kjærlighedshistorier og utugtig og uhøvisk Snak maatte ikke høres. For vild Skraalen (*boatus cyclopicæ*) og umaadelig Latter maatte man vel vogte sig. Mulkten for disse Forseelser var 1 Hvid. Ingen maatte indfinde sig ved Bordet med utoede Hænder. Enhver skulde bringe sin egen Kniv med, og altid holde den reen. Ingen maatte helde sig ud over Maden som et Sviin, eller lægge Albuerne paa Bordet; Ingen lange til Fadet, før Raden kom til ham, enhver skulde tage det ham nærmest liggende Stykke, og Ingen maatte drikke med Maden i Munden. For enhver af disse Synder var Mulkten ogsaa 1 Hvid. Overhovedet maatte der holdes Maade i Mad og Drikke, da ellers Studeringernes Møie ei kunde udholdes. Man skulde erindre sig den gamle Sentents: *Esse decet, ut vivas, vivere non ut edas.* Forøvrigt henvises Disciplene til de Forskrifter, som vare givne af Erasmus i hans Bog: *de civilitate morum.*

Kom en Discipel drukken til Maaltidet, eller blev overbevist om Drukkenskab, skulde han betale 6 Hvide. (Med denne Tidsalderens Skjødesynd kunde man da ikke uden Ubillighed tage det meget strengt.)

De yngste Kostgjengere skulde gjøre Opvartning ved Bordet, men siden have deres Andeel af Maaltidet.

Ingen maatte bringe nogen Gæst med til Bordet, og

Ingen tage Mad hjem med sig, eller lade sig den bringe, undtagen i Sygdomstilfælde. Mulkten herfor var 4 β.

Dueller paa Kaarde eller andre Vaaben vare strengt forbudne. Saavel den Udfordrende, som den, der modtog Udfordringen, skulde udelukkes fra Spiisningen.

Skjørlevnere og Horkarle skulde ikke blot miste deres Plads ved Bordet, men ogsaa forvises Skolen.

Ubetimelige Ægteskaber, der bleve indgaaede af blind Kjærlighed, uden Overlæg og uden Forældrenes Samtykke, ansaaes kun for at være lidet forskjellige fra Skjørlevnet, og skulde derfor straffes paa samme Maade. De Unge, hedder det, skulde følge Hesiodi Forskrift: *πρῶτα θορόν, μετεπέτα γυνῆν καὶ βούν ἀροτῆρα*. Man skulde snart troe, at saadanne Ægteskaber, naar de savnede Betingelser vare tilstede, til Nød kunde taales, og at man saaledes kunde have gifte Skoledisciple.

Tyveri (ogsaa Frugttyveri, *depopulationes hortorum*), og Bedrageri skulde straffes med Infamie og Forviisning. Det var forbudet at gjøre Gjæld; havde Nogen dog gjort sig skyldig deri, skulde Sagen behandles omtrent med de samme Formaliteter som ved den borgerlige Ret. Kunde den Anklagede ikke fragaae Gjelden, udelukkedes han fra sin Plads i Skolen, indtil han havde betalt.

For Bagvaskelse, falske Beskyldninger, Skandskrifter, Forbandelser og Skjeldsord tilkom det Rector at bestemme Straffen.

Letsindig Sværgeren, især ved Bordet, skulde straffes med en Mulkt af 2 Hvide.

Disciplene skulde nogle Gange om Aaret tage Deel i Nadverens Sacramente. Den, der forsømte dette, skulde efter Rectors Dom lide en haard Straf.

De skulde i det Hele lægge Vind paa Beskedenhed,

føre et ustraffeligt Levnet, være flittige i Skolen, gaae roligt og sømmeligt paa Gaden, og vise Ærbødighed for lærde og hæderlige Mænd saavelsom for agtværdige Matroner. De skulde være lysende Exempler for den hele Skole, hvorfor ogsaa Straffen for deres Forseelser altid skulde være haardere end for de Øvriges.

De skulde elske deres Lærere, tænke og tale om dem med Ærbødighed. For Overtrædelsen af dette Bud var dog ingen Mulkt fastsat; men for de utaknemmelige Gøgeunger stilles de guddommelige Straffe i Udsigt — *Ingrati cuculi divinitus sentiant sibi pœnam irrogari.*

Den sidst optagne Kostgjænger skulde være *Notarius publicus*, og i denne Egenskab optegne alle de Forseelser, der bleve begaaede i Kirken eller Skolen, samt derfor aflægge ugentlig Regnskab uden Svig og Fordølgelse. Saae han igjennem med Synderne, skulde han selv lide samme Straf, som disse, og viste han sig ofte upaalidelig, skulde han udelukkes fra Bordet. Foruden ham skulde der være to almindelige Opsynsmænd (*communes censores*) een for det øverste, en anden for det nederste Bord. De skulde hver Løverdags gjøre Regnskab, og maatte, hvis de viste sig upaalidelige, dele Skjæbne med *Notarius publicus*.

Saavel Provsten, som de øvrige Hørere skulde underkaste sig de givne Love og betale de for dem fastsatte Mulfter. Dog vare de fritagne for Opvarningen ved Bordet, og Oplæsningen af Bibelen.

Mellem Skolens Øvelser, hedder det, fortjener Opførelsen af latinske Skuespil ikke den laveste Plads. Naar, saadanne skulde opføres, maatte alle Commensalerne hjælpe til, saavel ved Theatrets Indretning, som ved Rollernes Udførelse. Forholder det sig saaledes, som Thura i sin *Idea hist. lit.* S. 77 beretter, at Kong Frederik d. 2^{den}, da han

med sin Søn, Prinds Christian i Aaret 1574 var i Viborg, der saae Comedien «Susanna» opføre ved Skolens Disciple, og fandt sig saa vel tilfredsstillet, at han skjænkede Skolen det ommeldte betydelige Beneficium, havde man deri en kraftig Opmuntring til fremdeles at dyrke den Kunst, der havde været saa indbringende for Skolen. Forøvrigt var denne «Susanna», den latinske Original, forfattet af en Rector Betuleius eller Betulius i Augsburg 1537. Den danske Oversættelse eller Omarbejdelse af Peder Jensen Hegelund, der 1569 blev Rector i Ribe († som Biskop i Ribe Stift 1614) blev først udgivet 1577. (N. M. Petersens Litteraturhistorie 3de Afd. S. 672.)

Endelig følger en §, der i stærke Udtryk truer de ryggesløse og uforbederlige Disciple med Udelukkelse fra Bordet. Det hedder her: «*Quod si quis, Cyclopum aut Læstrygonum furore percitus, post unam admonitionem aut alteram, furenter se disciplinam et has leges contemnere significaverit, absque commiseratione a mensa excludatur, cum sit ex eorum numero, de quibus dicitur: Nulla Iovis Cyclopum animos reverentia tangit.*» Mærkeligt nok er det, at saadanne «Cycloper og Læstrygoner» ikke tillige skulle udelukkes af Skolen.

Men ihvorvel denne Lovgivnings Straffebestemmelser, naar man tager Hensyn til Tiden, i det Hele ikke vare meget strenge, maa dog Livet i Skolen til den Tid have været i høi Grad besværligt og fortredeligt. Frit Bord havde vel disse Alumner; men Friheden ved Bordet var saare ringe. Man kan tænke sig de arme Drenges Tilstand, naar de under de «nyttige og behagelige Bordsamtaler» maatte kjæmpe med det latinske Sprog, hvorved Naturen saa let kunde gaae over Optugtelsen. Opramsningen (thi andet var det naturligviis ikke) af lange Bordbønner, af

Capitler i Bibelen, Afhandlinger, Sententser o. s. v. maatte berøve dem al Madro. Om Beskaffenheden af Underviisningen i Skolen kunne vi vel ikke i Almindelighed fælde en bestemt Dom; men, efter Tidernes Leilighed, maa den dog for de fleste Læreres Vedkommende have været tarvelig og aandløs nok. Hertil kom endnu den idelige Kirkegang baade paa Hellig- og Søgnedage (der nævnes, foruden den daglige Chorsang i Kirken, Froprædiken, Hoimesse, Tolvprædiken og Attensang) og de uendelige Prædikener, hvis Indhold de arme Drengene i de kolde Vinterdage, vistnok med stort Besvær, i Kirken maatte nedskrive. Alle vegne vare de desuden omgivne af de lurende Fiskaler, der for deres egen Sikkerheds Skyld maatte være meget paapassende.

Harmonien angik vel kun de 30 Disciple, der nøde fri Kost; (de øvrige omtales saagodtsom ikke) men da disse Kostgjængere, der skulde være Mønstre for den hele Skole, trues med strengere Straffe end de øvrige, kan man ikke antage, at disse ere blevne behandlede med stor Strenghed. Da man imidlertid for disses Vedkommende savnede den Straf, der bestod i Udelukkelse fra Bordet, er det vel muligt, at de hyppigere have været legemlige Straffe underkastede.

Det varede dog ikke meget længe, inden man troede, af Erfaringen at være kommen til den Erkjendelse, at disse Skolelove, om hvis Hensigtsmæssighed i andre Maader man ellers ikke synes at have næret nogen Tvivl, ikke vare strenge nok til at holde den raa og ustyrlige Ungdom i Ave, og det kan da heller ikke nægtes, at det, for at nævne eet Exempel, var en meget lempelig Straf, naar den Brøde, at komme drukken til Bordet, kunde afsones med en Mulkt af $1\frac{1}{2}$ β. Ogsaa mod Retfærdigheden og Gavnligheden af det hele Mulkeringsvæsen kunde der reises betydelige Ind-

vendinger, i det denne Straffemaade kun for de fattigste Disciple blev følelig, medens dog en Deel af Alumnerne maa antages med mindre Besvær at have kunnet betale for deres Synder.

Man fandt sig derfor nødsaget til at tænke paa en Forandring og Skjærpelse af Skolens Straffelove. Udførelsen af dette Arbeide, der under de daværende Omstændigheder vistnok ikke var let, paatog sig 1604 Skolens daværende Rector Thord Degn¹⁾, men løste sin Opgave paa en meget uheldig Maade, i det han ikke blot vendte tilbage til den gamle Streghed, men ogsaa herved gik ud fra den uholdbare Grundsætning, at Retfærdigheden kunde fyldestgøres, naar een Synder leed for de øvriges Brøde. Frugten af hans Arbeide blev de berygtede viborgske Skolelove af 1604. Imidlertid bærer dog ikke han ene Skylden for disse Loves Absurditeter; thi man seer, at Biskoppen, den Gang Niels Lauridsen Arctander, tilligemed samtlige Prælater og Capitelherrer, efterat de i 3 forskjellige Møder havde taget dem under Overveielse, efter hans Raad og Tilskyndelse, have forsynet dem med Approbation.

---

¹⁾ Nyerup bemærker, «at Thord Degns Navn ikke findes paa Listen over de viborgske Rectorer, hverken hos Thura eller i Chr. Erichsens Viborg Byes Beskrivelse, der i Haandskrift gjemmes i Universitetsbibliotheket. Men da Erichsen sætter, at Mag. Bonde Nielsen (hos Thura: Budæus Nicolai) først blev Rector 1611, men Chr. Longomontanus, den berømte Mathematiker og Astronom, der 1603 var bleven Rector, allerede 1605 blev kaldet til Professor Math. ved Universitetet, saa bliver her et Hul paa Rectorlisten, som vi da til videre kunne lade Thord Degn opfylde.» Hermed er dog ikke Sagen aldeles klaret. Thord Degn maa i Aaret 1604, da han conciperede sine Love, allerede have været Rector, og Longomontanus's Befordring fundet Sted et Aar tidligere, eller ogsaa maa denne allerede i Lobet af Sommeren 1604 have opgivet Rectoratet, men først i Begyndelsen af 1605 tiltraadt sit Embede ved Universitetet.

Som Titel paa dette Thord Degns Lovarbeide læses:

Anno 1604 d. 21 Septembris 11 Octobris et 24 Decembris in Capitulo Vibergensi Episcopus, Prælati et Canonici residentes Ius virgarum, et leges Chori quindecim et Davidicorum octo et viginti et Docentium duodecim lectas et perpensas unanimi consensu sanciverunt, eamque comprobationem inter acta Capituli referri jusserunt svasu Theodori Degn, pro tempore Ludirectoris.

Nedenunder er tilføiet som Motto:

Fixit leges atque refixit;

men da disse Ord aabenbart ere laante af Æneidens 6 Bog v. 622, hvor Talen er om en Landsforræder, der lod sig bestikke til at give og ophæve Love, og Haandskriften heller ikke er den samme, som i det Øvrige, kan dette Motto neppe være anbragt i den bedste Mening.

Den første Deel af dette Lovarbeide har Overskriften *Ius virgarum* (Pidskeretten) og her møde vi strax 3 mærkværdige §§, der i Oversættelse lyde saaledes:

1. Der ophænges i Skolen en Skamtavle (*tabula cæres*)¹⁾, hvorpaa deres Navne skulle skrives, hvis Mulkter have været de høieste, og hvilke ikke kunne afsones paa anden Maade, end ved Straf med Riis paa den blottede Ryg. Det skulde beroe paa Rector, om han vilde straffe den afklædte Synder «*in Fuliginoso*» eller i Classen, undtagen naar disse Mulkter, sammenlagte med de øvrige Disciples, vare saa ubetydelige, at de syntes ham at fortljene en mildere Straf; thi, siger

¹⁾ Dette Udtryk er laant af Horats Epist. I, 6, 62 *cærite cera digni*. Efter A. Gellius XVI, 13 vare Indvaanerne i Cære, en By i Etrurien, blevne romerske Borgere, dog uden Stemmeret i Folkemødet. Siden brugtes Talemaaden «*in Cæritum tabulas referri*» om romerske Borgere, der formedelst deres slette Opførsel af Censorerne vare straffede med Berøvelsen af deres Stemmeret.

Th. D.: Læreren bør moderere Straffen efter Mulkternes Størrelse.

Hvad det var for et Rum i Huset, der dengang paa Latin kunde kaldes «*fuliginosum*», har jeg ikke kunnet udfinde. Det nævnes flere Gange, een Gang som Gjelds-arrest, hvor det hedder: «*in fuliginosum detrudere*». Da Ordet kommer af *fuligo* (Sod), kunde man nærmest tænke paa Korstenen eller Kaminen, hvilke Steder dog neppe vare bekvemme til dette Brug. Formodentlig maa det have været et noget lavtliggende Rum, maaskee et Røgekammer, hvad Romerne kaldte *fumarium*. Det synes at have været en Formildelse i Straffen, naar den exequeredes paa dette afsides beliggende Sted.

2. Hver Torsdagmorgen Kl. 6 skulde en Delinvents Navn opskrives paa Tavlen og en Dag bestemmes, paa hvilken, efter nogle Ugers Forløb, Straffen skulde exequeres. Th. D. synes dog ved denne grusomme Bestemmelse, at have gjort sig nogle Samvittighedsskrupler, da han i en Anmærkning tilføier, at dersom Opskrivningen af Navnet saalænge forud, kunde befrygtes at ville bringe en Discipel til Fortvivlelse, kunde man ogsaa paa selve Regnskabsdagen forlange eet Navn for en enkelt Uge, og hver ottende Dag lade Een lide Straffen, hvorpaa da Regnskabet igjen kunde begynde forfra.

3. Naar der saaledes var gjort det sorte Bret fyldest, d. e. naar den største Synder havde udstaaet sin Straf, skulde de 4 Disciple, der næst efter ham havde paadraget sig de høieste Mulkter, betale disse til Notarius, og alle de øvrige Forbrydere have deres Mulkter eftergivne, medmindre Rector mærkede, at de havde forseet sig i Haab om Strafløshed.

Det vanvittige Princip, der ligger til Grund for disse

Straffebestemmelser, at Alles Brøde kunde afsones med Eens Afstraffelse, forsvarer Th. Degn ved nogle *dicta probantia*, tagne ikke af Bibelen, men af Æneiden, i hvis 5te Bog Neptun, i det han forudsiger Styrmanden Palinurus's forestaaende Død tilføier: *Unum pro multis dabitur caput.* Et Exempel paa Lovens passende Anvendelse finder han i Æneidens 2^{den} Bog, hvor den listige Sinon skuffer Grækerne med den opdigtede Fortælling om, hvorledes han var bleven valgt til Sonoffer, og tilføier:

Quæ sibi quisque timebat,

Unius in miseri exitium conversa tulerunt.

Ja, visselig kunde de, der slap, være veltilfredse.

De i Harmonien fastsatte Straffe for Udeblivelse fra Kirken eller Skolen bleve nu skjærpede. Forsømmelse af de theologiske Forelæsninger, eller af Prædiken straffedes, efter den gamle Lov med Mulkt af 1 β , nu derimod med Berøvelse af et Maaltid og 1 β . At forsømme Chorsangen paa Festdagene skulde ligeledes nu koste 1 β og et Maaltid, om Søndagen 1 β eller et Maaltid.

Lovlige Grunde til at bede Rector om Fritagelse for at møde i Skolen vare Sygdom eller Reiser. Ogsaa kunde Disciplene i Høsttiden faae Lov til at være fraværende ¹⁾. Men disse Friheder kunde dog Rector ikke tilstaae dem, med mindre de havde Consistoriets og deres Forældres eller Formynderes Samtykke. Naar de saaledes vare fraværende, skulde de ikke være forbundne til at opfylde

---

¹⁾ Denne Skik, at Disciplene fik Frihed for at hjælpe til ved Høstarbeidet, fandt J. H. Tauber endnu i fuld Gang ved Horsens Skole, da han 1773 tiltraadte Rectoratet, men fik den dog snart, skjønt ikke uden Indsigelse, afskaffet. (Træk af Skolelivet ved Midten af forrige Aarhundrede ved D. H. Wolff i Dansk Maanedsskrift 1 Bd. 6 Hft. 1863.)

deres sædvanlige Pligter; thi hedder det viseligen: *ad impossibile non obligantur*.

Mellem de Straffe, som forsømmelige, usædelige eller dovne Disciple skulde lide, var ogsaa den, at bære Øgenavnene «*Ultimus* og *Asinus* eller *Annulatus*». Den første Benævnelse var, som det synes, mindre vanærende end de to sidste, der aabenbart kun vare to Benævnelser paa een og samme Straf. *Asinus* maatte nemlig om Halsen bære en Ring (*annulus*) der formodentlig var af Jern, da det om denne Straf hedder «*annulo gravari*»; men Navnet *Asinus* hentyder dog paa, at der ved denne Ring hang det bekjendte Skjændselsbret, hvorpaa der var malet et Æsel, og som i en langt sildigere Tid er bleven anvendt som et Straffemiddel i Skolerne¹⁾. Dersom *Ultimus* eller *Asinus* unddrog sig for at møde i Skolen, skulde de ansees med dobbelt Mulkt. Udeblev *Asinus*, skulde Ringen imidlertid efter Lodkastning bæres af en Anden, og vexlede derpaa ofte mellem de tilstedeværende Disciple, naar den, der bar den, kunde paavise, at en Anden i sin Stil havde begaaet en grammatikalsk Feil — *propter stribiliqines, quarum discipuli in suis scriptis se invicem solent arguere*²⁾. Efter alt dette Galskab tilføies endnu, til liden Ære for Rector og det hele Domkapitel, følgende Anmærkning: *Penes præceptorem est isto vel alio pacto discipulos vexare; nam mille modi sunt*.

¹⁾ I Vexiø Skole maatte Synderen, undertiden i flere Dage, «bære Klumpen»: en Træklods, der ved Lænke og Laas var fastgjort til Benet.

²⁾ Dette var altsaa i en grotesk Form omtrent det samme som Tydskernes saakaldte «Certiren» d. e. at lade Disciplene i Underviisningstimen selv, efter deres bedre eller slettere Svar, skifte Plads; men, da den hyppige Omskiftning af Insignierne maa have givet Anledning til større Munterhed i Classen, maa Th. Degns Anordning ustridigt bære Prisen.

Undertiden nævnes det som en Brøde, at komme for silde, som f. Ex. først at møde i Choret, efterat man havde begyndt at synge Kyrie eleison; men af andre Lovsteder sees det, at den der kom sidst, endskjønt endnu i rette Tid, ogsaa skulde mulkteres. At dette har været Meningen, bestyrkes ogsaa ved det bag efter Loven anførte Sted af Cæsars 5te Bog om den galliske Krig, hvor det fortælles, at Gallerne havde for Skik, naar det unge Mandskab var indkaldt, for at gaae i Krig, paa en grusom Maade at dræbe den, der sidst indfandt sig til Mødet.

Den Discipel, der Torsdagmorgen (Executionsdagen) ikke mødte i Skolen, skulde mulkteres med 1 β .

Det Slags Klæder, der af Biskoppen og Consistoriet vare Disciplene forbudne, skulde Rector fratage dem, og anvende til fattige Børns Nytte, og den, der overbevistes om, udenfor Skolen at have baaret en forbuden Klæde- dragt, skulde mulkteres med 4 β .

Klagede en Discipels Forældre over hans slette Opførsel hjemme, kunde han ogsaa paa deres Forlangende blive straffet i Skolen med tredobbelt Mulkt. Det Forunderlige i dette Forlangende bortfalder, naar man erindrer, at høie Mulker skulde omsættes i tørre Hug, som ikke medførte videre Udgift for Forældrene, der tillige havde den Fordeel, at de saaledes bleve fritagne for selv at tugte deres vanartige Drengbørn.

De ældre Disciple skulde skiftes til at prædike i Hospitalskirken. Den, der forsømte dette, skulde udelukkes fra Bordet i 4 Dage. Han kunde dog lade Prædiken holde

¹⁾ Det hedder i Loven heller ikke: qvi sero eller serius venit, men qvi venit novissimus v. postremus. Man kommer herved til at tænke paa den gamle Ramse i en vis Drengelig: «Den, der kommer allersidst, skal i den sorte Gryde». Denne sorte Gryde kunde da være en ret passende Omskrivning af fuliginosum.

ved en Anden, hvis han selv, formedelst Sygdom eller af anden gyldig Aarsag, var forhindret; men havde dette ikke været Tilfældet, maatte han selv undvære Maden i 2 Dage og hans Vicarius «ob πολυπραγμοσύνην» 1 Dag.

I de i Harmonien foreskrevne Declamationsøvelser skulde ogsaa de Lærere deeltage, der endnu ikke havde deponeret¹⁾. De andre Hørere skulde een Gang om Aaret i Skolen holde en Oration. Den, der nølede med at opfylde denne Pligt, kunde saalænge ikke tage Deel i Maaltiderne²⁾.

2 Blade ere her i Haandskriftet udrevne, hvorfor § 30—34 mangle. Disse Blade synes dog ikke for deres eget Indholds Skyld at være udrevne, men at være fulgte med de to sidste Blade af Arket, hvis Indhold formodentlig har været af en saadan Beskaffenhed, at een eller anden Eier af Haandskriftet ikke har villet lade det komme til Efterverdenens Kundskab. Af § 34 findes dog Slutningen, der handler om Syngeøvelserne, hvilken Materie fortsættes i de følgende. Den mærkeligste Forskrift i disse er, at den, der mødte sidst i Syngesalen, skulde bære Navnet *Ultimus* — *in Odeum qui postremus venit, notam Ultimi gerito*, — og den, der ikke havde sine Noder ordentligt afskrevet, skulde bære Ringen.

Under Overskriften: «*De enormibus vitiis*» opregnes i § 54 som grove Laster: Kjærlighedsforbindelser (*amores*), Hazardspil, Drukkenskab, Omstreifen og Skraalen paa Gaderne om Natten og andre saadanne skammelige

¹⁾ Da man i den første Tid efter Reformationen, formedelst Mangelen paa duelige Candidater til Præsteembederne, saae sig nødt til at ordinere Mænd, der ikke selv kunde skrive en Prædiken, og som det derfor maatte tillades, at oplæse en saadan af en Postil, kan man ikke undre sig over, at man i Skolerne hjalp sig ved at ansætte nylig dimitterede Disciple som Lærere.

Handlinger. Den, der gjorde sig skyldig i nogen af disse, skulde hudstryges i Classen — *nudato tergo poenas dabit in suo loco classico*. Angiverne og Vidnerne fik ved samme Leilighed alle deres hidtil paadragne Mulkter eftergivne. (Her fattes de andre 2 Blade, der sandsynligviis have indeholdt flere Straffebestemmelser, der gjøre Lovgiverne og Skolen liden Ære; og da Haandskriftet efter de Navne og Pennetegninger, som derpaa ere anbragte, synes at have været een eller flere Disciples Eiendom, ligger den Formodning nær, at Bladene af een af disse kunne være udrevne.

I en følgende § bydes det, at den, der havde gjort Gjæld og ikke vilde eller kunde betale, skulde miste den fri Kost og desforuden sættes i et Slags Gjeldsarrest — *mensa et sede sua vel loco in schola Ludirector privabit, et sextani* (øverste Klasses Disciple) *detrudent eum in fuliginosum vel locum alioquin vacuum*. For de Dage, han saaledes ikke mødte i Skolen, skulde han, skjønt, som det synes, lovlig undskyldt, betale dobbelt Mulkt. Men kom Rector til Kundskab om, at han havde anvendt de laante Penge til Drik eller Spil, skulde han strax revses *in fuliginoso*, og det, hvormed Gjelden oversteg 24 β, skulde ikke tilbagebetales.

Af §§ 61—63 sees det, at de, der nøde fri Kost, ogsaa have havt en fælles Fribolig eller en Slags Regents¹⁾. Den, der udeblev derfra efter Aftensmaaltidet eller Solnedgang, skulde betale 1 β. En Discipel, der kaldtes «Ephor», skulde betimelig lukke Døren, og af enhver, der kom sildigere, indkræve Mulkten. Saae han igjennem Fingre med Nøleren,

¹⁾ Ursin i sin Beskrivelse af Viborg mener, at de siden saakaldte «Skoleboder» have tjent til Bolig for Lærere og Disciple.

skulde han ansees for en større Synder end den, der kom beruset hjem — *Ephorus infidelis ebrio deterior judicabitur*. Han var altsaa ogsaa værre end den, der opbrød Døren, og udeblev om Natten; thi om en saadan hedder det: *Effractor et abnoctans ebruiis erunt pares in legibus*.

Davidsegnene (*Davidici*) og Pelvisterne (*Pelvistæ*) udgjorde to i Skolen oprettede Laug eller Gilder, der havde deres særegne Love eller Gildeskraa, hvilken dog kun gjaldt i deres egne Forsamlinger, medens de ellers i Skolen og Kirken vare de almindelige Love underkastede. Deres særlige Bestemmelse var, de hellige Aftener, paa Markedsdage og ved nogle andre Leiligheder, ved at gaae omkring og synge for Døre, at indsamle Almisser. *Davidici* havde deres Navn af Davids Psalter, som de bare med sig, og *Pelvistæ* af det Bækken, hvori de indsamlede Gaverne. Da de Førstnævnte upaatvivlelig ogsaa havde deres Bækken eller Bøsse, og de Sidstnævnte sandsynligviis ogsaa sang, skulde man troe, at begge Benævnelser betegnede det Samme; men af flere Bestemmelser i Lovene seer man, at de, i det Mindste i Viborg, have udgjort 2 forskellige Laug¹⁾. Davidsegnene vare de fornemteste, og for dem gjaldt egentlig Gildeskraaen, medens Pelvisterne dog ogsaa nævnes som et Samfund, og ved Optagelsen deri, ligesom hine, maatte aflægge Eed; men de synes ikke at have havt Ret til at holde fælles Gjæstebud. Disse Laug synes at have været meget gamle, og at have bestaaet før Reforma-

¹⁾ At det ogsaa andensteds maa have forholdt sig saaledes, synes at fremgaae af Skoleforordningen af 1775, hvorved dette Tiggeri endelig blev aldeles afskaffet, og i hvis § 82 det hedder: •Den Omgang med Chorene visse hellige Aftener, samt at lade nogle af Disciplene gaae omkring ved Middagstid med en Kurv og Bøsse, skal herefter være afskaffet•. Maaskee have Pelvisterne havt den sidstnævnte Forretning.

tionen. Om deres ældre Indretning lære vi dog her Intet, da Th. Degn vel nævner de gamle Statuter, men uden at anføre deres Indhold, blot indrømmer dem Gyldighed, forsaavidt de nye af ham givne Love ikke bøde anderledes. Anledning til disse nye Love gave forskellige Misbrug, som efterhaanden havde indsneget sig. De havde ved Fordeelingen af de indsamlede Gaver villet udelukke Hørerne; de havde holdt overdaadige Gilder og drukket det Øl, som ved Ligbegjængelser blev givet til fattige Disciple. De havde ikke villet optage andre i Lauget end dem, der vilde give et kostbart Indtrædelsesmaaltid, og havde i det Hele udviist en forargerlig Opførsel med Klammerier, Drukken-skab og Slagsmaal — *rixati sunt, inebriati sunt, bella gesserunt*. Ved de nye Love søgte Th. D. at udrydde disse Misbrug, og indskrænkede vel noget Davidsdegnenes Frihed, men lod dem dog i de fleste Tilfælde beholde deres egen Jurisdiction.

Af denne Gildeskraaes Bestemmelser ville vi her anføre nogle:

Davidsdegnenes Antal skulde ikke være over 12, og ikke under 8.

Valget af nye Gildebrødre foregik paa den Maade, at Rector opgav et vist Antal af de øvrige Disciple, af hvilke da Brødrene kunde vælge dem, de syntes bedst om, eller ogsaa, hvis Rector saaledes fandt for godt, paa den omvendte Maade. Vare Brødrene uenige om Valget, skulde Sagen afgjøres ved 4 af deres egen Midte valgte Voldgiftsmænd.

Ingen kunde komme paa Valg, uden den, der anbefalede sig ved Lærdom og god Opførsel, og hvis Stemme var gaaet over til Tenoren (*qui puerili more cantare desierit*).

Altister og Sopranister kunde de antage af de yngre Disciple mod en Godtgjørelse.

Ingen skulde som hidtil være forbunden til at give et kostbart Indtrædelsesgilde. Dog skulde den Indtrædende give Noget til den fælles Kasse. Var han fattig, men tilige dygtig og skikkelig, skulde han kun erlægge 1 Daler.

Dersom Nogen drev Spot med en Anden, fornærmede ham, trak blank mod ham eller saarede ham, skulde han bøde derfor efter 4 Voldgiftsmænds Kjendelse. (Denne Afgjørelses Maade gjaldt stedse, naar ingen bestemt Mulkt var tilføiet.)

Opstod der Uenighed eller Slagsmaal, skulde alle de Tilstedeværende søge at forlige de Stridende, for at ingen Klage derover skulde falde Rectoren til Besvær, — *ne qua veniat querela ad præceptorem, qua molestetur ipse.*

Den, der udsprede, hvad der var sagt inden lukkede Døre, skulde betale 1 ŷ dansk.

Ingen maatte fornærme Nogen udenfor Lauget, enten af Disciplene eller Borgerne, og Ingen opføre sig saaledes, at hele Lauget derved kom i Vanrygte.

Ingen maatte tage Guds Navn forfængeligt, eller udstøde Skjeldsord eller Forbandelser, eller føre utugtig Snak.

Udeblev Nogen i 2 Dage fra Skolen uden Rectors eller Brødrenes Indvilligelse, skulde han betale 4 Alb. Fortsatte han sin Forsømmelse indtil 2 Maaneder, skulde han udstødes af Lauget. De kunde altsaa, seer man, indblande sig i den egentlige Skoles Bestyrelse.

Hvor 2 eller 3 vare sammen, skulde de tale Latin, og den, der forsaae sig herimod, betale 4 Alb.

Den Yngste af *Davidici* skulde være Notarius og optegne dem, der kom forsilde, eller udebleve fra Kirken

eller Skolen, talte Dansk eller gjorde Ustyr — *tumultuantes, tragoedias aut rixas excitantes*. Disse Sager skulde ogsaa afgjøres ved 4 af Brødrene.

Ascenderede Nogen af dem til et Lærcembede ved Skolen, skulde han ikke have videre med Lauget at gjøre, undtagen forsaavidt han skulde møde ved Syngøvelserne, de dramatiske Forestillinger og ved fornemme Brylluper.

Med Hensyn til deres særlige Forretninger, blev det begge Laug forbudet paa Gaderne eller i Husene at paa-trænge sig Nogen, og mindst de Adelige; men til andre gode Folk kunde de gaae til Kl. 5, høist til 6; dog, dersom de kunde gjøre det til mærkelig Fordeel for Skolen, kunde Rector endnu tillade dem, at fortsætte deres Tiggergang indtil Kl. 7. Det Laug, som handlede herimod, skulde af de indsamlede Penge betale til det Andet «*bessum et trientem*» og det Overblevne skulde tilfalde Angiveren. (Her maa formodentlig være indløbet en Skrivefeil, da Angiverne ellers paa denne Maade Intet fik. Maaskee der istedetfor *trientem* skulde staae *quadrantem*).

Var Davidsdegnenes Laug, paa Grund af Nogles Fraværelse, ikke fuldtalligt, kunde de tilkalde nogle af Pelvisterne og efter eget Skjøn tilstaae dem en Godtgjørelse.

Foruden disse vagabonderende Sangere nævnes ogsaa under Overskriften: *Leges chori*, Choralerne eller Chorsangerne i Kirken. De skulde vælges blandt de øverste i Skolen, og dem, der nøde fri Kost. For deres Forsømmelser vare strenge Straffe fastsatte, men tillige Belønninger for udmærket Flid og Nøiagtighed i deres Pligters Opfyldelse. Uagtet disse Choraler saaledes synes i Kirken at have havt en høiere Rang end de øvrige Disciple, som jo ogsaa alle skulde møde der, og, hvis de kunde, tage Deel i Sangen, kunde dette dog ikke befrie dem fra haarde Straffedomme.

Af og til skulde der nemlig af *Succentor* holdes Mønstring over dem, og ved enhver saadan skulde 2 af dem, der oftest havde forsømt, straffes med Udelukkelse fra Bordet. Men det kunde ogsaa, efter Rectors Godtbefindende, gaae dem endnu værre; thi det hedder: «*A mensa excludantur, nisi Ludirector velit de tergo eorum supplicium sumere.*»

Af de Love, hvorefter Lærerne havde at rette sig (*leges docentium*), vare følgende de vigtigste:

Hørerne skulde ledsage Disciplene fra Skolen til Kirken og tilbage igjen, og være tilstede fra Gudstjenestens Begyndelse til Enden under Mulkt af 2 β. Udeblev *Phonascus*, formodentlig den samme der ogsaa kaldtes *Succentor*, blev Mulkten for ham fordoblet.

Lærerne kunde af Biskoppen og Rector fritages for at læse enkelte Dage og Timer, naar de derfor kunde angive gyldige Grunde, især Skolens og Disciplenes Trang og Tarv. Isærdeleshed var i denne Henseende den øverste Hører (*Quintanus*) begunstiget. Naar han kunde angive antagelige Grunde, der gik ud paa Skolens Bedste — *rationes probabiles ad ædificationem et conservationem scholæ spectantes* — kunde han hele Maaneder eller Aar igjennem fritages for at læse een eller anden Time.

Dersom nogen Lærer, endogsaa Rector selv, ikke mødte i Skolen til rette Tid, skulde han betale 1 β. Den rette Tid betegnes paa en særegen Maade ved «saa tidlig, som den Lærer, hvis Bolig laae længst fra Skolen, kunde indfinde sig».

Den Lærer, der forlod Skolen før den bestemte Tid, skulde betale 1 β; den, der udeblev en heel Time 3 β. Af Hørernes Mulkter, der skulde afkortes i deres Indtægter, tilkom Rektor Mulkterne for alle de Forseelser, han enten selv, eller ved Hjælp af sine Spioner (*co-*

rycei)¹⁾ havde kunnet opdage. (Det fortjener herved at bemærkes, at disse Spioner vare Disciple, der af Rector bleve brugte til denne smukke Forretning.)

Herhen hører ogsaa en §, der har forvildet sig ind paa et temmelig upassende Sted i *jus virgarum*. Den angaaer nemlig kun Rector, hvem det forbydes at give nogen Discipel Testimonium, før han var i Stand til uden Feil at skrive og tale Latin. Anledningen til dette Forbud var, at Disciplene ikke havde undseet sig ved at flyve til Academiet, før de endnu havde tilegnet sig det latinske Sprogs Elementer — *ad Academiam volare, non degustatis rite latinæ lingvæ elementis*. Saa gammel er altsaa den Skade.

Endelig findes under Overskriften «*de testimoniis*» endnu en herhen hørende §, hvis Indhold er, at en Discipels Creditor kunde gjøre Indsigelse mod hans Dimission, og at Rector, hvis han desuagtet gav ham Testimonium, selv skulde betale Gjælden. (Da atter her et Blad er udrevet, savnes der paa dette Sted muligt endnu nogle Bestemmelser.

Paa et foregaaende Sted i Lovene har Thord Degn, til Held for Viborg Skoles efterfølgende Lærere og Disciple, afgivet den Erklæring, at disse Love nøiagtigt skulde følges, saa længe han stod ved Skolens Ror, men at han ikke vilde have noget imod, at hans eventuelle Efterfølger deri gjorde Forandring, hvis han kunde udfinde noget Rigtigere og Bedre, især da dette vilde stride mod den gamle Sentents hos Digteren: *Quot capita, tot sententiæ*. Til Slutning findes endnu fra det hele Consistorium en lignende Erklæring, der lyder saaledes:

¹⁾ Dette udsædvanlige Udtryk istedetfor «*speculatores*» skal efter Strabo have sin Oprindelse fra det høie Bjerg Korykos i Cilicien, hvor en Mængde Røvere havde deres Tilhold og hvorfra de belurede de Veifarende.

«*Atque hæc leges pro huius temporis conditione necessaria videbantur. Sed si sequens ætas et scholæ utilitas discipulorumque in litteris et moribus profectus alia scita desideraverint, penes nos et Rectorem scholæ nostrosque successores aliquid vel remittere vel immutare vel addere integrum erit.*»

Bagerst i Haandskriftet findes endnu med en anden og, som det synes, nyere Haand tilføiet:

Consilium Ludirectori Th. D. datum ab anonymo.

Dette Raad er dateret Foraarsjevndøgn 1605, altsaa kun faa Maaneder efter at Lovene vare autoriserede. Ogsaa heraf har Nyerup leveret et Uddrag, der dog er meget kort, og hvori Meningen paa flere Steder er aldeles forfeilet.

Den anonyme Raadgiver forlanger ikke, som Nyerup siger, *jus virgarum* afskaffet, men dadler egentlig kun de 3 første §§, der bøde, at den groveste Synder skulde lide Straffen for de øvrige, ligesom han ogsaa raader til en vis Formildelse i Straffene, der dog i Gjærningen blev en Skjærpelse. Hvad det første Punkt angaaer, underretter han Rector om, at Disciplene, for at omgaae Loven, allerede havde udfundet en List. Da nemlig kun Een skulde lide Straffen, paatog efter Overenskomst een af Disciplene sig at være Syndebuk for de øvrige. Om en saadan «Evigforsoren», for at overtage dette høist ubehagelige Vicariat, har betinget sig nogen særlig Godtgjørelse, siges ikke; men i ethvert Tilfælde havde han dog den Fordeel, at han i den hele Mellemtid indtil Executionsdagen kom, kunde skulke og begaae alle Slags Overtrædelser, medens de øvrige, stolende paa ham, kunde forsømme og forsee sig saameget de vilde, naar de blot vogtede sig for at paadrage sig en høiere Sum af Mulcter end han.

Imidlertid, siger Raadgiveren, vare Disciplene heller ikke fornøiede med de givne Love. De ventede og ønskede, at Rectors Mod maatte knækkes. De forlangte Afskaffelsen af *jus virgarum*, da denne ellers vilde forjage alle Disciplene fra Skolen: Rector maatte dog troe, at Capitelsherrerne nødig vilde see Skolen tom, at dens Velgjørerinder misbilligede Lovene, og Hørerne, skjønt i Løndom, ligesaa. Derfor, sige Disciplene: Lad Saadant fare! Straf for Fremtiden, den, Du har grebet i en Forseelse, strax paa Stedet, haardere eller mildere efter Brødens Beskaffenhed. Paa denne Maade, siger Raadgiveren, ville Disciplene bevise, at *jus virgarum* bringer dem til Fortvivelse, og at den er utaalelig og skadelig for Skolen.

Anonymen giver nu Th. D. det Raad, at han skulde handle efter Disciplenes taabelige Ønsker, og straffe enhver, der havde forseen sig, i Forhold til hans Brøde. (Formodentlig kalder han deres Ønsker taabelige, fordi paa denne Maade flere vilde blive straffede end før, da de kunde forskaffe sig en Syndebuk. Men have de virkelig talt deres Sag saaledes, maa man indrømme dem, at de derved have røbet mere sund Fornuft end Rector selv og det hele Consistorium.) Raadgiveren saae nok, at det ogsaa nu ligesom tidligere var Th. Degns Ønske, at styre sin Skole uden de hyppige Hudstrygelses¹⁾, men meente,

¹⁾ Thord Degn, der først Aaret før var bleven Rector, maa altsaa tidligere have været Lærer ved Skolen, og formodentlig som Quintanus og Præpositus lagt dette Sindelag for Dagen. Det hele Sted lyder saaledes: Video, D. Rector, te, ut olim in hac schola fecisti, nunc quoque velle sine crebris flagellationibus Discipulos tuos regere, et compendiose tales molestias evitare, ut schola tibi nunc quoque sit otium, et ludus hic tibi sit lusus, neque nunc magis quam olim, te fatigare possit. Non est, quod credas: Astutior nunc facta est audax juvenus; alia via rem aggredieris. Det synes virkelig, at Th. Degns Øiemed med de S. 129 anførte

at han derved maatte gaae frem paa en anden Maade. Han raader ham til at formilde Skoletugten, og tage sig i Agt, at ikke Disciplenes Hænder, ved de idelige Haandtage, skulde blive ødelagte. (Om denne Strafs Anvendelse har der rimeligviis været Tale paa de udrevne Blade.) Men, naar man betragter de Formildelser, han foreslaaer, seer man strax, at han i Humanitet aldeles ikke har staaet over sin Tidsalder. Han gjør nemlig følgende Forslag: Lad Maximum af Haandtage være 8 Slag, 4 i hver Haand for en Mulkt af 8 Hvide! Stiger Mulkten høiere, lad da Synderen «løse Trøie» og for hver overskydende Hvid straffes med eet Slag af Riset paa den blottede Ryg! Saaledes mener han, ville Disciplene fatte Kjærlighed til Skolens Disciplin og *jus virgarum*, og saaledes ville de først blive villige til at angive de begangne Overtrædelser, dem selv og Skolen til Ære og Fordeel — *cum sua ac scholæ laude et emolumento*. Men, tilføier han, dersom Disciplene ville forlange, at afsone deres Forseelser med Pengemulkter, saaledes som det efter Harmonien var dem tilladt, eller at Straffen strax skal følge paa Forseeisen uden Brug af Notarier, og uden den Eftergivelse af Straf, der er tilsagt Angiveren af en Andens Brøde; dersom de ville forlange, at den Examen, hvorved Dimittendernes Fremgang prøves, skal afskaffes, (om dette dristige Forlangende har der dog ikke forhen været Tale) saa raader jeg dig, at Du vil bede dem, at tage en Anden og ikke dig ved Næsen — *longo suspendere naso*.

Thord Degns Svar er tilføiet, men neppe fuldstændigt. Han var den ubekjendte Ven meget forbunden, og bifalder hans Raad. *Approbo consilium* staaer der, men der siges

---

uheldige Bestemmelser saaledes har været, at indskrænke Executionernes Antal.

ikke hvilket Raad. Han bemærker, at jo længere Tid der forløb mellem Regnskabsdagene og Executionerne, desto mere vilde Straffen kunne skjærpes, naar det gjordes fornødent, (men herom vare de jo, som vi have seet, fuldkommen enige.) Han slutter sit Svar med den Erklæring, at enten maatte den i Byerne ryggesløse Ungdom ved saadanne Love holdes i Ave, eller ogsaa indesperret i Klostre modtage sin Underviisning. — *Summam hanc impono manum, aut talibus legibus coercendam esse scholasticam in urbibus laxam juventutem, aut coactam in monasteriis et claustris informandam.*

* * *

Ved at omtale disse Thord Degns Skolelove forundrer Nyerup sig ikke saameget over, «at en saa streng Skoletugt kunde finde Sted i den ældre Tid, da de vistnok ofte haardføre Karles ryggesløse Sæder ikke paa anden Maade kunde tæmmes, som over at dette uendelige Prygleri, ofte for de mindste Bagateller, har kunnet vedligeholde sig lige ned til mod Slutningen af det 18de Aarhundrede, og det selv i de bedste Skoler, hvor endog de dueligste Skolemænd ikke kunne siges fri for at have været Skoletyranner». Dette er dog i sig selv mindre forunderligt, end det ved første Øiekast kunde synes. Skolerne vare i Regelen hverken bedre eller værre end Tidsalderen, og hvor slet det i de to første Aarhundreder efter Reformationen stod til med Oplysning, Humanitet og Sædelighed, lære vi af mangfoldige fra den Tid bevarede Efterretninger. Theologerne og Geistligheden havde nok at tage vare med dogmatiske Spidsfindigheder, Kjætterforfølgelser og Hexeprocesser; men den christelige Kjærligheds og Overbærelses Aand hvilede kun over faa. Philologer og Skolemænd studerede de gamle classiske Skribenters Værker, dog mere

for Glosers og Talemaaders Skyld, end for at tilegne sig den Aand, som deri aabenbarede sig; de dyrkede med Iver de saakaldte Humaniora; men Humanitetens Frugt høstede de sjelden. Statens criminelle Love vare grusomme og barbariske, og de efter dem fældede Domme exeqveredes uden Medlidenhed. Pinebænken var i almindelig Brug, og Forbrydere eller de, der ansaaes for saadanne, bleve, ofte under de grueligste Piinsler, henrettede paa Byernes offentlige Pladser, lige for Indvaanernes Vinduer, ved hvilke Leiligheder der endog af de høiere og mere dannede Classer forsamlede sig en talrig Mængde af Tilskuere; og saadanne blodige Skuespil opførtes endog langt ned over Halvdelen af det 18de Aarhundrede. De oprørende militaire Straffe gik endog over til det 19de. Man kan da ikke forundre sig over, at de dalevende Menneskers Gemytter ved det idelige Syn af saadanne Optrin, der hyppigt gjentoges, maatte hærdes og Medfølelsen ved Andres Smerter og Lidelser i høi Grad svækkes ¹⁾.

Det var først mod Slutningen af forrige Aarhundrede, at de haardeste Bestemmelser i Statens criminelle Love bleve, om just ikke alle hævede, saa dog i Udøvelsen formildede, og Dødsstraffenes Antal, til Gavn for den offentlige Sædelighed, indskrænket. Men til samme Tid trængte ogsaa ved den stigende Cultur og Humanitet en mildere Aand ind i Skolerne, og om endog hist og her, selv i en sildigere Tid, enkelte Lærere af en opfarende eller sygelig og letpirrelig Natur, maaskee ogsaa nedtrykte og misstemte under Næringssorger eller andre sørgelige Omstændigheder,

¹⁾ Man kan herved ligesom Thord Degn henvise til en classisk Autor. Sin Forsvarstale for Sex. Roscius Amerinus slutter Cicero med følgende Ord: Cum omnibus horis aliquid atrociter fieri videmus aut audimus, etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

ved deres Behandling af Disciplene have paadraget sig fortjent Dadel, maa man dog bemærke, at Saadant ikke har havt sin Hjemmel i noget anerkjendt Princip, men kun været en Følge af personlig Skrøbelighed. Hvad angaaer den Anvendelse af haarde Straffe ved at lade en Discipel, der havde gjort sig skyldig i en grov Forseelse, eller rettere sagt Forbrydelse, staae Skoleret, hvilken endnu i den sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede undertiden fandt Sted, maa det ogsaa komme i Betragtning, at der fra de ældste Tider af var tilstaaet Skolerne det Privilegium, at de selv, uden at den Borgerlige Øvrighed havde Ret til at blande sig deri, maatte straffe endog egentlige Forbrydelser (Manddrab undtagen) og at Sagen dermed skulde være endt¹⁾. Dette Privilegium, der vistnok maatte ansees for antiqveret, og heller ikke i de sildigere Skoleanordninger omtales, blev dog i det nævnte Tidsrum paa adskillige Steder endnu bragt i Anvendelse, i den Hensigt, at frelse et ulykkeligt ungt Menneske, der f. Ex. havde gjort sig skyldig i Tyveri, fra de borgerlige Loves Strengthed. Straf var i saadant Tilfælde uundgaaelig enten paa den ene eller anden Maade, og Rector kunde, især naar Forældrene eller endog Delinquenten selv bad derom, ikke vel undslaae sig for at lade den udføre. Tidsalderen taalte nu eengang denne Fremgangsmaade, og af troværdige Mænds Fortælling, der paa hin Tid gik i Skole, veed jeg, at en Rector, i hvor ugjerne han end indlod sig derpaa, dog i den følgende Tid havde god Anledning til at trøste sig med, at han efter Apostelens Ord havde frelst en Sjæl fra Døden og skjult Syndernes Mangfoldighed.

¹⁾ Et saadant Privilegium fik Ribe Skole 1562 af Christian den 3die, og det gjentoges siden for flere Skolers Vedkommende.